

Despre relația dintre limbaj și gândire

Diana Tihan¹

**Facultatea de Sociologie și Asistență Socială
Universitatea din București**

Sursa: Revista Inovația Socială nr. 1/2017

URL stabil: <http://www.inovatiасociala.ro/ro/despre-relatia-dintre-limbaj-si-gandire>

Publicată de: Institutul de Cercetare a Calității Vieții

Revista Inovația Socială este o revistă online creată în cadrul proiectului „Inovația Socială - Factor al dezvoltării socio-economice”, proiect coordonat de Prof.dr. Cătălin Zamfir în cadrul Institutului de Cercetare a Calității Vieții. Această revistă utilizează politica liberului acces la conținut, pornind de la principiul conform căruia cercetarea deschisă publicului sporește schimbul global de cunoaștere. Inovația socială este o revistă electronică pe care cititorii o pot urmări pe măsură ce este scrisă și pe care o pot scrie ei înșiși. Revista va avea o apariție bianuală, dar fără a avea o dată de apariție, ci un interval în care este scrisă. Astfel, în lunile ianuarie-iunie va fi scris primul număr, iar în lunile iulie-decembrie va fi scris cel de-al doilea număr. În perioada respectivă, pe platforma online vor fi publicate în timp real contribuțiile și dialogurile generate între cititori și contributori.

Prin accesarea articolelor din arhiva Revistei Inovația Socială indicați acceptarea termenilor și condițiilor de utilizare care sunt disponibile la adresa <http://www.inovatiасociala.ro/> care indică, în parte, faptul că puteți utiliza copiile articolelor doar pentru utilizare personală, necomercială. Vă rugăm să contactați redacția pentru alte tipuri de utilizare la adresa contact@inovatiасociala.ro.

Orice copie a materialelor din Revista Inovația Socială trebuie să conțină aceeași notă de drepturi legale, așa cum apar acestea pe ecran sau tipărite.

¹diana.tihan@sas.unibuc.ro

Despre relația dintre limbaj și gândire – scurtă introducere în sociolingvistică

Diana Tihan

Rezumat:

Oare gândirea influențează limbajul sau limbajul influențează gândirea? Aflați ce spun cercetările recente despre această problemă.

Cuvinte cheie: Limbaj, gândire, concepția comunicativă, relativism lingvistic

Abstract:

Do thoughts influence language or does language influence thought? Find out what recent research shows about this topic.

Keywords: Language, thought, communicative perspective, linguistic relativism

Încă de la începutul anilor 1900, cercetătorii din diverse domenii au încercat să determine dacă limbajul are sau nu vreo influență asupra modului în care funcționează mintea umană. O dată cu dezvoltarea studiilor interdisciplinare, de la neuro-știință și robotică până la inteligență artificială, psihologie cognitivă și filozofia limbajului, dezbaterile privind interacțiunea dintre limbă și minte a revenit în prim-plan. Este oare limba doar un instrument pe care îl folosim exclusiv pentru a comunica? Sau este un tipar care modelează ce și cum gândim? Răspunsul la aceste întrebări oferă cheia unuia dintre cele mai profunde mistere ale umanității, care, o dată dezlegat, va contribui cu siguranță la deschiderea de noi piste în numeroase domenii de cercetare.

Există două mari paradigme antitetice utilizate pentru cercetarea relației dintre limbajul uman și gândire. Concepția comunicativă asupra limbajului (Carruthers și Boucher, 1998) postulează un raport independent între limbă și minte, conform căruia limba este un simplu instrument utilizat de oameni pentru a-și comunica propriile gânduri. În contrast, abordarea cognitivă afirmă că limba (nativă) are capacitatea de a modela mintea umană în proporții variabile, de aici rezultând interdependența dintre limbaj și gândire. Această a doua teorie se concentrează în principal asupra ipotezei Sapir-Whorf (Hoiijer, 1954), cunoscută de asemenea ca relativism sau determinism lingvistic (i.e. limbajul și gândirea sunt relative sau determinante unul față de celălalt). După o scurtă perioadă de popularitate înregistrată la mijlocul secolului al XX-lea, această ipoteză a pierdut teren în fața tezei lui Noam Chomsky privind universalismul lingvistic (Chomsky și Ronat, 2011), care definește limba ca fiind achiziționabilă în baza unui software cognitiv presetat, existent în mintea oricărui copil.

Totuși, în ultimii ani, s-a cristalizat o versiune revizuită a relativismului lingvistic, slăbind dominația concepției comunicative asupra limbajului și atenuând distincția rigidă dintre limbajul uman și gândire, în urma experimentelor întreprinse prin simulare computerizată (Elman et al., 1996), ce conduc la concluzia potrivit căreia creierul uman ar putea fi înzestrat cu mai multă plasticitate (i.e. capacitatea creierului de a se schimba pe întreg parcursul vieții) decât s-a crezut anterior. Pe baza acestor descoperiri, teoria neo-Whorfianismului afirmă că limbajul, cu toate că nu determină în mod radical felul în care privim lumea, dictează totuși accentul pe care tindem să îl plasăm asupra anumitor aspecte ale vieții, în funcție de limba pe care o vorbim, de locul unde o vorbim și de interlocutor.

Tot mai multe studii și rapoarte socio-lingvistice oferă dovezi despre schimbările provocate în mentalul oamenilor de limba pe care aceștia o vorbesc. Există cercetări care se axează pe diverse moduri de exprimare a timpului, a numerelor și a orientării spațiale, menite a identifica moduri fundamentale diferite de percepție a acestor concepte de către vorbitorii de limbi diferite (Boroditski, 2011; Boroditski și Gaby, 2010; Levinson și Wilkins, 2006). Persoanele bilingve mărturisesc adesea că se simt mai puțin inhibate când folosesc limba în care nu sunt vorbitori nativi și că li se pare mai ușor să înjure sau să declare „te iubesc” în această a doua limbă comparativ cu limba nativă (Collins, 2016). Studiile arată că limbile asiatice precum coreeana sau japoneza, care dispun de sisteme mult mai complexe de exprimare a politeții decât limbile occidentale, se corelează cu un tip de mental (colectivist) orientat mai mult către interlocutor decât către vorbitor și preocupat de relația dintre interlocutori mai mult decât perspectiva axată pe sine (individualistă) ce predomină în mentalul occidental (Yamamoto, 2006).

Interacțiunea dintre limbaj și gândire se manifestă și dincolo de cadrul teoretic al cercetării specializate, fiind perceptibilă în viața de zi cu zi. Exemplele în acest sens nu se limitează doar la vorbitorii de engleză ca a doua limbă, care tind să se comporte într-o manieră informală atunci când utilizează limba lui Shakespeare, sub influența sentimentului de familiaritate indus de pronumele „you” – utilizabil în aceeași formă în situații formale și informale deopotrivă. Valorile înseși sunt determinate, printre altele, inclusiv de limbaj. De pildă, un vorbitor nativ de limba română este mai direct, mai asertiv și mai înclinat să comunice pozitiv ceea ce ține de sine decât ceea ce ține de ceilalți. În schimb, un vorbitor nativ de japoneză tinde să fie comparativ mai politicos și mai indirect, mai puțin asertiv și mai umil cu privire la sine, auto-comunicându-se mai degrabă în mod negativ decât pozitiv. Cu toate acestea, atunci când folosește japoneza, același vorbitor nativ de română devine automat mai puțin direct și mai umil în comportament – transformare ce reprezintă rezultatul direct inclusiv al sistemului complex de exprimare a politeții înglobat în limba japoneză. Unii vorbitori de ambele limbi declară că studiul celei de-a doua limbi i-a determinat să își schimbe modul de gândire și perspectiva asupra lumii devenind, de exemplu, mai empatici (românii) sau mai asertivi (japonezii). Astfel, tema interacțiunii dintre limbaj și gândire capătă o relevanță sporită în mediul multicultural și multilingvistic în care trăim în prezent.

Bibliografie

Boroditsky, L. (2011). How language shapes thought in *Scientific American*, 304 (2), 62-65.

Boroditsky, L. & Gaby, A. (2010). Remembrances of times east; Absolute spatial representations of time in an Australian aboriginal community in *Psychological Science* 21 (11), 1635-1639.

Carruthers, P. & Boucher, J. (1998). *Language and Thought: Interdisciplinary Themes*. Cambridge: Cambridge University Press.

Chomsky, N. & Ronat, M. (2011). *On Language*. New York: New Press.

Collins, L. (2016). *When in French: Love in a Second Language*. London, Penguin Press.

Elman, J., Bates, E., Johnson, M., Karmiloff-Smith, A., Parisi, D., & Plunkett, K. (1996). *Rethinking innateness: A connectionist perspective on development*. Cambridge: MIT Press/Bradford Books.

Hoijer, H. (1954). *Language in culture: Conference on the interrelations of language and other aspects of culture*. Chicago: University of Chicago Press.

Levinson, S. C. & Wilkins, D. P. (eds.). (2006). *Grammars of Space: Explorations in Cognitive Diversity*. New York: Cambridge University Press.

Yamamoto, M. (2006). *Agency and Impersonality: Their Linguistic and Cultural Manifestations*. Amsterdam: John Benjamins Publishing Company.